

RASA RAČIŪNAITĖ-PAUŽUOLIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva
Vytautas Magnus University, Lithuania

OKSFORDO MIESTO TAPATYBĖ: GEGUŽĖS DIENOS ŠVENTĖS ATVEJIS

The Identity of Oxford City:
A Case Study of May Day Festival

SUMMARY

The article examines the identity of Oxford city based on a case study of the May Day festival. Drawing on the phenomenological approach and theoretical background of K. Lynch and A. Reed, particular attention is given to the image of the city. The analysis of a city identity is based on the ethnographic fieldwork of May Day in Oxford from 2012 till 2021. The study examines the May Day as a calendar spring festival, a city festival, and an Oxford University festival. Thus, through these three aspects of the celebrations, there emerges not only the local tradition of Oxfordshire County and the city but also the global tradition of the academic life of the university. Through dialogues, visual, verbal and non-verbal symbols, gestures, sound and music, photographs and films, a city celebration can become a place where one becomes acquainted with the images and people of the city. Observing the May Day celebration while walking through the city, using five sensory senses, photographs and sources of archival material, narratives of respondents helps us understand the old tradition of the festival, its cultural and historical importance for current Oxford city identity. In this way, the identity of the city can be recognized through the images, sounds, smells, touch, taste receptors of the city, all of which are created by the whole urban environment: the landscape, the architectural environment, the activities of the festival participants and the artistic performances.

SANTRAUKA

Straipsnyje analizuojama Oksfordo miesto tapatybė pasitelkus Gegužės dienos šventės atvejį Oksforde. Aptariama miesto vaizdinio sąvoka, remiantis K. Lyncho ir A. Reedo teorinėmis įžvalgomis bei fenomenologine prieiga. Darbas paremtas autorės etnografiniais lauko tyrimais, vykdytais 2012–2021 m. Straipsnyje Gegužės diena nagrinėjama kaip kalendorinė pavasario šventė, miesto kultūros šventė, Oksfordo universiteto šventė. Taigi per šiuos tris šventės aspektus išryškėja ne tik lokali Oksfordšyro grafystės ir miesto tradicija, bet ir glo-

RAKTAŽODŽIAI: Gegužės dienos šventė, Oksfordas, miestas, tapatybė, Anglija, atvejo studija.

KEY WORDS: May Day festival, Oxford, city, identity, England, a case study.

bali akademinio universiteto gyvenimo tradicija. Miesto šventė gali tapti vieta, kur pažintis su miesto vaizdais ir žmonėmis vyksta per dialogus, vaizdinius, verbalinius ir neverbalinius simbolius, gestus, garsus ir muziką, fotografijas ir filmus. Gegužės dienos šventės stebėjimas vaikščiojant mieste, pasitelkus penkis sensorinius pojūčius, fotografijas ir archyvinės medžiagos šaltinius, pateikėjų pasakojimus padeda suvokti senąją šventės tradiciją, jos kultūrinę ir istorinę vertę šių dienų Oksfordo miesto tapatybei. Tokiu būdu miesto tapatybė gali būti atpažįstama per miesto vaizdinius, garsus, kvapus, lytėjimą, skonio receptorius, kuriuos sukuria visa miesto aplinka: kraštovaizdis, architektūrinė aplinka, šventės dalyvių veikla ir meniniai pasirodymai.

ĮVADAS

Miesto tapatybę formuoja įvairūs veiksniai: kraštovaizdis, architektūrinė aplinka, miesto gyventojai, kuriantys miestietišką gyvenimo būdą, miesto tradicijas ir šventes. Miestas, kaip architektūros kūrinys, yra erdvinė konstrukcija, kuriama ilgą laiką (Lynch 1960) daugelio kartų. Miesto konstravimas yra laikinas menas, nes miestas gali būti sukurtas, perstatytas, sugriautas, vėl atstatytas ar amžiams išnykti nuo žemės paviršiaus. Miestas kaip gamtos, kraštovaizdžio ir žmogaus veiklos sąveikos kūrinys nėra statiškas, bet nuolat kintantis laiko, erdvės ir žmogiškų išteklių kontekste. Šiuolaikinės visuomenės tyrinėtojai pabrėžia dabartinio pasaulio destabilizuotą tapatybę, visuomenėje vykstančius pagreitintus pokyčius, įtampas bei jų sukeltus konfliktus. (Eriksen, Schober 2016). Gyvenant tokiame perkaitusiame pasaulyje labai svarbu atkreipti dėmesį į miesto žmonių gyvenamąją aplinką, jų dvasinius bei emocinius poreikius.

Šiuolaikinių urbanistų tyrimai atskleidžia kraštovaizdžio ir miestų architektūrinės aplinkos svarbą žmogaus pojūčiams ir emocijoms, dvasinei gerovei ir mentalinei sveikatai (Salingaros 2017; 2019; Samalavičius 2019, 2020). Almantas Samalavičius išskiria kelias architektūros ir urbanistikos teorijas – architektūros fenomenologiją, neuroestetiką, kognityvinę

architektūros teoriją ir biofiliškos architektūros koncepcijas (Samalavičius 2020:159), kurios galėtų pakeisti suvokimą apie architektūrinę aplinką ir jos poveikį žmogui. Fenomenologinės teorijos privalumas tas, kad joje architektūra suprantama ne tik kaip vizuali medija, bet ir kaip apimanti kitus, persikertančius pojūčius. Neuroestetika bei neuromokslų atradimų pritaikymas architektūrai išryškina žmogaus sąmonės ir pojūčių priklausomybę nuo biologinių mechanizmų. Kognityvinės architektūros teorija ir biofiliška architektūra, besiremamos psichologijos ir neuromokslų atradimais, jų išvalgas pritaiko architektūros sričiai, siūlydamos naujas kryptis ir architektūros praktikas (Samalavičius 2020: 158–159).

Miestą galima tyrinėti kaip topografinį žemėlapi, sudarytą iš kelių ir takų tinklo (Salingaros 2000), taip pat upių ar vandens telkinių tinklo. Anot Nicos Salingaros, miestas yra takų tinklas, kuris deformuojamas topologiškai (Salingaros 2000: 292). Klaidžiodamas po miestą, jo gyventojas ar miesto svečias išmoksta naudotis naujai atrastais takeliais, kuriais keliaudamas jis jaučiasi saugus. Saugumo jausmą sustiprina ir jo ankstesnė patirtis, ypač tada, jeigu jo galvoje yra išlikęs topografinis jo gimtojo miesto žemėlapis. Keliaujant po miestą, susipažįs-

tama su naujomis vietomis, susiduriama su įvairiais aplinkos vaizdiniais.

Miesto aplinkos vaizdiniam analizuoti pasiremsiu amerikiečių urbanisto Keveno Lyncho teorija, kurioje teigiama, kad miesto vaizdinys neatsiejamas nuo trijų komponentų: „tapatybės, struktūros ir reikšmės“ (Lynch 1960: 8). Anot Lyncho, miesto vaizdinys reikalauja identifikuoti objektą, išskirti iš kitų daiktų, atpažinti jį kaip subjektą ir nustatyti jo tapatybę. Be to, vaizdinys turi apimti objekto erdvinius ar struktūros ryšius su stebėtoju ir kitais objektais. Galiausiai šis objektas turi turėti tam tikrą praktinę ar emocinę reikšmę (Lynch 1960: 8). Paprastai kiekvienas miesto gyventojas turi tam tikrų asociacijų su savo gimtojo miesto dalimis, ir šie vaizdiniai yra giliai įsišakniję jo atmintyje bei įgiję tam tikrą reikšmių.

Šiame straipsnyje tyrimo objektu pasirinkta Oksfordo miesto (Jungtinėje

Karalystėje) Gegužės dienos šventė. Pasitelkus Gegužės dienos šventės atvejį (*a case study*), keliamas tikslas – atskleisti Oksfordo miesto tapatybę. Tyrimo uždaviniai: 1) atlikti Gegužės dienos šventės etnografinį tyrimą, pasitelkus lauko tyrimo metodus (stebėjimą, vaikščiojimą, pokalbį, nestruktūruotą interviu, fotografavimą); 2) išnagrinėti šventės struktūrą ir svarbiausius elementus, remiantis lauko tyrimų medžiaga, periodika, šventės internetinių svetainių ir Oksfordo universiteto Pitt Rivers muziejaus archyvine medžiaga; 3) ištirti, kokią įtaką Oksfordo miesto tapatybei daro Gegužės dienos šventė Oksfordo mieste. Į miestą šiame darbe žvelgiama pasitelkus fenomenologijos teorinę priėgą. Straipsnyje remiamasi etnografiniais lauko tyrimais, autorės atliktais 2012–2017 m. Oksfordo mieste ir nuotoliniu būdu 2019–2021 m.

GEGUŽĖS DIENOS ETNOGRAFINIS TYRIMAS IR JO METODOLOGIJA

Atliekant šventės analizę, naudotos įvairios šaltinių grupės: lauko tyrimų medžiaga, periodika, Oksfordo miesto savivaldybės ir Gegužės dienos šventės internetinės svetainės, archyvinė medžiaga (Oksfordo universiteto Pitt Rivers muziejaus nuotraukų kolekcijos Ellen Etlinger fotografijų rinkiniu).

Gegužės dienos šventės etnografinis tyrimas atliktas pasitelkus lauko tyrimo metodus – stebėjimą, vaikščiojimą, pokalbį, nestruktūruotą interviu, fotografavimą. Stebėjimo metodas šventės metu neatskiriamas nuo dalyvaujamojo stebėjimo, nes tyrinėtojas netiesiogiai yra

įtraukiamas į šventės vyksmą ir tampa jos dalyviu – klausytoju, stebėtoju, fotografu, šokėju, sąmoningai ar nesąmoningai įsitraukdamas į miesto šventės dalyvių eiseną ir šurmulį. Stebint pasitelkiami vizualiniai metodai (fotografavimas, filmavimas), kurie padeda užfiksuoti tas miesto šventės detales, kurių tyrėjas nepatvirtintų ir nesugebėtų užfiksuoti atvira akimi. Jie fiksuoja miesto architektūrinės aplinkos detales, šventės dalyvių emocijas, švenčių ritualus, sustabdo šventės akimirkas laiko tėkmėje.

Vaikščiojimas – vienas iš etnografinių lauko tyrimų metodų, kuris dažniausiai

1 pav. Morris grupės šokis prie Atodūsių tilto. Fot. R. Račiūnaitė-Paužuolienė, 2013, Oksfordas

naudojamas miesto antropologų tyrimuose. Vaikščiojimas traktuojamas kaip antropologinis metodas ar net asmeninė patirtis. Vaikščiojimo mieste metodas populiarus ir tarp menininkų, organizuojančių savaitgalinius vaikščiojimo renginius, kurių metu dalyviai keliauja pėsčiomis po miestą žiūrėdami, klausydami ir iš naujo pažindami miestą, pasitelkę savo jutimus (Pink et al 2010). Vaikščiojimas tarp menininkų gali būti traktuojamas ir kaip meno forma, ir kaip tyrimo metodas. Vaikščiojimas mieste neatsiejamas nuo miesto pažinimo, kuris pirmiausia atsiskleidžia per tyrinėtojo asmeninę patirtį. Vaikščiojimo metodas padeda pažinti miesto tapatybės ženklus – architektūrą, kraštovaizdį, žmones, kurie gyvena šiame mieste.

Šiandien antropologai naudoja įvairias vaikščiojimo metodo strategijas. Pa-

vyzdžiui, vaikščiodami mieste, jie žiūri į daiktus tarsi juos matytų pirmą kartą, leidžiasi, kad miestas juos įtrauktų. Pagal šią vaikščiojimo metodo strategiją labai svarbu vaikščioti vienam (Sansi 2021: 149). Tokiu būdu tyrinėtojas įgyja naują patirtį, jis jaučiasi laisvas, nesuvaržytas įsipareigojimų prisirišti prie vieno objekto. Kita vertus, kaip atsvara laisvei yra patiriamas šokas susidūrus su išoriniu pasauliu (Sansi 2021: 149), nes gatvėse egzistuoja kitos taisyklės bei kodai. Miesto gatvės ir aikštės – tai ne tik reprezentacinės miesto erdvės, bet ir jėgos, galios ir smurto erdvės. Šiuolaikiniame pagreitėjusiame miesto gyvenime galima traktuoti vaikščiojimą ir kaip laiko gaišinimą. Visuomenėje, kur laikas yra pinigai, laiko gaišinimas yra suvokiamas kaip pasipriešinimo aktas (Le Breton 2001: 15; cit. iš Sansi 2021: 141) prieš modernios

2 pav. Britų folkloro grupės muzikantai. Fot. R. Račiūnaitė-Paužuolienė, 2014, Oksfordas

visuomenės greitėjantį gyvenimo būdą. Vaikščiojimas nepasirenkant krypties numato skirtingą gyvenimo būdą, tarsi utopiją, kuri įveikia kapitalistinės visuomenės susvetimėjimą (Sansi 2021: 152).

Stebint Gegužės dienos šventę beveik dešimt metų, taikytas vaikščiojimo metodas, pasirinkus penkis jutimus – regą, klausą, uoslę, lytėjimą ir skonį. Klausantis mieste sklindančių garsų ir sekant šventės dalyvių minią, vaikščiota pagrindiniais šventės dalyvių takais. Taigi stengtasi pasiekti tas vietas, kur vyko pagrindiniai Gegužės dienos šventės renginiai – Šv. Magdalenos koledžo bokštą, Radcliffe kamerą, Atodūsių tiltą, Sheldonian teatrą, Asmolean meno ir archeologijos muziejų. Gegužės 1-osios šventės pagrindinių pasirodymų vietos yra ne atsitiktinės, bet gerai apgalvotos. Metai iš metų jos išlieka tokios pat stabilios

kaip ir britų nekintantys įpročiai. Galbūt jos pasirinktos dėl šių pastatų ypatingos architektūros, Oksfordą išskiriančios iš kitų Anglijos miestų ir reprezentuojančios Oksfordo miestą kaip ryškiausi miesto tapatybės ženklai. Minėtų pastatų atskirų dalių tarpusavio santykių darna dar labiau išryškėja prasidėjus šventinei apranga pasipuošusių šventės dalyvių pasirodymams. Tokiu būdu sukuriama „gyva erdvė“ tarp šokančių Morris šokėjų, britiškos, škotiškos ar airiškos muzikos atlikėjų ir architektūrinės aplinkos darnos (žr. 1–4 pav.)

Pasitelkus klausos jutimus – varpų gaudimą auštant ir berniukų Eucharistinių himnų giedojimą, sklindantį iš Magdaleno koledžo bokštų, Morris vyrų grupių šokių garsus, žvangant prie jų kojų pritvirtintiems žvangučiams ir barškant jų šokių lazdoms, sklindant britų ir škotų

3 pav. Morris grupēs šokėjai su jaučio simbolika. Fot. R. Račiūnaitė-Paužuolienė 2017, Oksfordas.

4 pav. Gegužės 1-osios rytas Oksforde. Fot. R. Račiūnaitė-Paužuolienė, 2014

dūdmaišių garsams, džiazos muzikos koncertams gatvėse, skambant sambos šokio ritmui ir tratant būgnams miesto gatvėse – stengiamasi pažinti ankstyvo ryto pavasario sezono miesto garsus. Apie pavasario sezono pradžią primena iš Oksfordo universiteto parkų, koledžų ir mažų senamiesčio gatvių sklindantys kvapnūs žydinčių ievų, alyvų, ankstyvųjų dekoratyvinių vyšnių, magnolijų ir kitų pavasariinių vaismedžių ir gėlių kvapai, kurie susimaišo su Oksfordo alinių ir kavinių ankstyvųjų anglišku pusryčių kvapais. Neretai ankstyvas rūkas ir šaltas pavasario lietus išprausia šventės dalyvių veidus ir jų sužvarbusius pirštus, leisdamas pajusti žvarbų britišką orą. Taigi visi čia aprašyti pojūčiai ir šventinės dalyvių veiklos yra skirtos padrąsinti šventės dalyvius, organizatorius, žurnalistus, taip pat šios šventės tyrėjus, iš

naujo patirti ir išgyventi Gegužės dienos šventę miesto aplinkoje.

Straipsnyje remiamasi fenomenologine teorija ir Reedo (2002) nuostata, kad miestą galima vertinti kaip atskirą asmenybę (Reed 2002), kurią sukuria čia gyvenantys ir šį miestą mylintys žmonės per savo pasakojimus ir prisiminimus, kurie persipina laiko tėkmėje nuo seniausių iki šių dienų įvykių. Taigi pokalbis ir nestruktūruotas interviu kaip integralūs etnografinio lauko tyrimo metodai padeda atskleisti šventės dalyvių ir jų organizatorių požiūrį į Oksfordo miesto šventes, miesto istoriją ir jos reprezentaciją miesto šventėse. Atliekant tyrimą buvo kalbinti šios šventės dalyviai (Morris grupių šokėjai, Oksfordo gyventojai, Oksfordo universiteto studentai ar absolventai, šio regiono gyventojai, atvykę į šventę) ir šios šventės tyrinėtojai.

ŠVENTĖS STRUKTŪRA IR JOS ELEMENTAI

Gegužės dienos struktūra yra patyru- si skirtingų istorinių epochų ir socialinių pokyčių įtaką miesto tradicijai (Brewer 1995). Oksfordo miesto šventėje yra persipynęs ikirikščioniškos ir krikščioniškos, dvaro, miesto ir kaimo kultūrų sincretizmas, miestiečių elitinio sluoksnio bei proletariato urbanistinės kultūros elementų mišinys. Šventė yra patyrusi ne vieną kūrybinę intervenciją. Pasak britų antropologės Teri Brewer, šventė „turi kompleksą išraiškų, susietų su Menų ir amatų judėjimu, ankstyvo darbo politika, bažnyčios madomis [...] Taip pat ji turi glaudžių sąsajų su antropologijos istorija ir folkloro studijų vystymusi XIX a. Oksforde...“ (VDU ER F. 1. B. 38/1.)

Gegužės dienos šventės struktūra straipsnyje nagrinėjama remiantis Arnol-

do van Gennepo *rites of pasage* teorija. Pagal ją šventę galima suskaidyti į tris etapus: *preliminalinį* (pasiruošimą), *liminalinį* – kulminaciją ir *postliminalinį* (pabaigą) laikotarpius. Pasiruošimo šventei etapą galima sieti su šventės parengiamaisiais darbais ir jos pradžia (saulėtekio pasitikimas skambant Magdalenos kole-džo varpams ir berniukų bei jaunuolių chorui). Šventės kulminacija sietina su šventiniu Morris šokėjų paradu, teatra-lizuotais šokių grupių pasirodymais kar-tu su Žaliuoju Džeku, folkloro grupių koncertais. Šventės pabaigą galima sieti su neformaliais koncertais aludėse ir ka-vinėse, koledžuose, šventės dalyvių tarp-usavio pasirodymais.

Preliminalinio šventės etapo pradžia sietina su ankstyvu rytmečiu ar net vė-

lyvu vakaru, nes dalis šventės dalyvių pradeda švęsti dar iš vakaro. Pagrindinės Oksfordo kavinės, barai ir naktiniai klubai būna atviri ir priima šventės dalyvius visą naktį. Jau nuo 4 val. ryto tūkstančiai žmonių renkasi prie Magdalenos koledžo bokšto ir Magdalenos tilto, kur nuo 6 valandų ryto saulei tekant apie dvidešimt tūkstančių minia kasmet stebi ir klausosi iš šio bokšto sklindančią varpų muziką ir choro koncertą. Magdalenos koledžo chorą pagal senąją tradiciją sudaro 16 vaikinų ir 12 vyrų choras, kurie lotynų kalba atlieka Eucharistinius himnus ir madrigalus. Viduramžiškas tradicijas išlaikantis choras kiekvienais metais tęsia Gegužės ryto giedojimo tradiciją. Giedojimas nuo Magdalenos bokšto – tai specifinis viduramžių palikimas, senoji koledžo tradicija, perimta iš įprasto giedojimo per Sekmines katalikų praktikoje. Po koncerto laukia įprasta ritualo dalis – nuo Šv. Magdalenos bažnyčios bokšto šventės dalyvių minia yra sveikinama ir laiminama Oksfordo anglikonų dvasininkų. Minėta šventės dalis primena krikščioniškos šventės ritualą – tikinčiųjų laiminimą po pamaldų.

Liminalinis šventės etapas prasideda po šios ceremonijos, kai susirinkusi šventės dalyvių minia pajuda Aukštutinę gatvę (*High street*) link senamiesčio, kur pagrindinėje Oksfordo senamiesčio gatvėje (*Broad street*) prie Sheldonian teatro prasideda kulminacinė šventės dalis: vyksta šventinis paradas, folkloro ansamblių koncertai, Morris šokių grupių pasirodymai, tautiniais kostiumais pasipuošusių aplinkinių Oksfordo apylinkių ansamblių šokiai.

Šiandien vienas svarbiausių šventės akcentų – tradiciniai, dažniausiai vien vyrų grupių atliekami, Morris šokiai,

turintys apeiginį aspektą. Jie išlaikė penkių šimtų metų tradiciją Anglijoje (Simpson, Roudy 2000). Pagal senąją tradiciją, Oksfordo grafystėje Morris šokėjų grupę sudarė 6 vyrai, sustoję dviem linijomis po tris, nors šiandien šokama ir po 12. Įprastas šokių laikas buvo Sekminių savaitė, bet vėliau, keičiantis sezonų laikui ir aplinkybėms, pasirodymai vykdavo ir per Kalėdas, Velykas, vestuves, derliaus šventes (Chandler 1992). Tokios šokių grupės buvo populiarios tarp darbininkų klasės praeityje, tačiau šiandien jos tampa vis populiareesnės tarp vidurinėsios klasės, ypač akademinio sluoksnio atstovų. Šventinėje aprangoje šokėjai naudoja įvairius simbolius (kaspinus, gėles, žalumynus), šokio atributus: lazdas, kardus, nosines, žvangučius, prikabintus prie blaudikaulių. Kiekviena vyrų grupė vilki savitus kostiumus – kriketo kelnes, baltus marškinius, švarkus ar liemenes, skrybėles, papuoštas kaspinais ir gėlėmis. Ant jų liemenių puikuoja išsiuvinėtas jaučio ar drakono simbolis (Račiūnaitė-Paužuolienė 2013). Kai kurios šokių grupės procesijoje neša išdrožtą jaučio galvą, iškeltą ant karties. Jaučio simbolika Gegužės šventės procesijoje neatsitiktinė, nes jautis – Oksfordo vietovės simbolis. Vietovardis „Oxenforde“ anglų kalboje reiškia vietą, kurioje jaučiai perkirto ar perėjo upės brastą.

Kiekviena Morris šokėjų grupė neatšiejama nuo muzikantų, grojančių tradiciniais instrumentais, taip pat ir kitų svarbių personažų. Iš jų reikėtų išskirti „kvailį“, kurio funkcija – linksminti žiūrovus sąmojingomis ir dažnai šurkščiomis replikomis. Jis vaikšto pripūsta kiaušlės pūsle, smūgiuodamas į žiūrovus, dėvi kailine kepure, su uodega ir užsimetęs lapės kailį, kabantį ant nugaros.

Taip pat pasirodo „pirklys“, „iždininkas“, prižiūrintis aukas, surinktas alkoholiniais gėrimams. Kartais pasirodo karaliaus ar karalienės personažai, dauguma grupių turi „ginklanešį“, kuris vadovauja grupei, taip pat ir Žaliojo Džeko personažą. Kaip liudija Ellen Ettlinger archyvinė medžiaga iš Pitt Rivers muziejaus, ginklanešys ir pyrago nešikas XX a. viduryje buvo persijuosęs per krūtinę ginklams skirtą odinį krepšelį ir rankoje laikydavo pyragą, papuoštą laukinių gėlių puokšte ir girliandomis (Petch 2008; Račiūnaitė-Paužuolienė 2014: 127).

Dėl urbanizacijos poveikio sezoninių Morris šokių tradicija Anglijoje beveik sunyko XX a. pr., tačiau XIX–XX a. sandūroje ją atgaivino britų folkloristai Cecil Sharp ir Percy Manning bei Folkloro draugija, ypač aktyviai veikusi Oksforde. Pagal senąją tradiciją Morris šokį šokdavo tik vyrų grupės, nes manyta, kad šie „šokiai yra dalis vyrų pavasario vaisingumo tradicijos“ (VDU ER F. 1. B. 38/1). Įdomu, kad ši tradicija dar gyva ir šiandien, nes į moterų grupes, šokančias šį šokį, žvelgiama kontraversiškai. Nepaisant to, kiekvienais metais atsiranda mišrių Morris šokėjų grupių. Morris šokio tradicija ypač populiari Oksfordšyro grafystėje, kurią patvirtina Keth Chandler straipsnis apie Oksfordšyro grafystės Bamptono miestelio trijų Morris šokio grupių 150 metų nenutrūkusią tradiciją, besitęsiančią per kelias kartas (Chandler 1992).

Pagrindinė šventės figūra – Žaliojo Džekas (*The Jack in the Green*) nėra plačiai paplitęs JK. Minėtas regioninis reiškinys egzistuoja Oksfordo, Londono miestuose ir pietų Anglijos regione. Žaliojo Džeko ištakos siejamos su Gegužės dienos tradicija, kuri atskleidžiama per Oksfordo universiteto Morris vyrų šokių gru-

pės istoriją (Judge 2000). Žaliojo Džekas – tai kūgio formos karkasas, padengtas žaliais lapais ir gėlėmis, kurį nešioja vyras taip, kad iš žalumynų kyšo tik nešėjo kojos ir veidas. Nors šiandien Žaliojo Džekas siejamas su Morris šoku ir Gegužės diena, bet tai nėra senas vaidinys. Anot R. Judge, jo šaknys susijusios su kaminų valymo sezoniniais papročiais (Judge 2000). Kaminkrėčiai būdavo kviečiami dalyvauti miesto parade, kur jie šokdavo, gerdavo, grodavo kasdieniniais savo amato įrankiais ir prašydavo išmaldos, kad galėtų išgyventi iki sezono pabaigos. XIX a. pab. Žaliojo Džekas buvo išstumtas, siekiant rekonstruoti ir atgaivinti kaimiškąją Gegužės dienos šventimo versiją, t. y. su šokiais aplink Gegužės medį, Gegužės karalienės personažą ir vaikų šokiais (Matson 2002:179).

XVI–XVII a. Anglijoje buvo populiari tradicija per Gegužės dienos šventę pinti vainikus iš gėlių ir lapų. Vėliau pradėta rungtyniauti tarp gildijų, todėl vainikai tapo ypač prašmatnūs ir uždengdavo visą žmogų, vadinamą Žalioju Džeku. Praeityje puoselėta tradicinė Gegužės dienos ceremonija – šokiai aplink gegužės medį (*Maypole*), t. y. gėlėmis ir kaspalais papuoštą stulpą, deja XXI a. pradžios Oksfordo Gegužės 1-osios šventės neuzfiksuota.

Šiandien Žaliojo Džeko personažas išgyvena renesansą, nes britams jis yra „žmogaus ir gamtos įkūnijimas“ (Webb 2013: 105). Jis siejamas su Žalioju Vyrų, aplinkos apsauga, ypač aktualia pastaruose metu, taip pat ir su senąja pagoniška kaimo tradicija, nepaisant istorinių įrodymų trūkumo (Matson 2002).

Gegužės dienos šventė neatsiejama nuo muzikantų, kurie sukuria šventinę nuotaiką. Šventinę atmosferą padeda

kurti ir jų žalios spalvos apranga, gėlių vainikai ant galvų, kai kurių veidai išbaltinti kaip mimų. Britų folkloro muzika, atliekama senoviniais muzikos instrumentais (smuikais, dūdmaišiais) užburia visus šventės dalyvius nuo mažiausio iki seniausio, įtraukdama juos į šokį. Sušalusius šventės žiūrovus ir dalyvius prigludžia čia pat įsikūrę angliški „pub'ai“, kuriuose šventė pratęsiama. Čia sugurma šventės dalyviai, kurie toliau tęsia nemokamus koncertus kavinės lankytojams.

Postliminalinis šventės etapas prasideda apie pusiaudienį. Šiandien yra įsigalėjusi tradicija po šventinės ceremonijos visiems Morris grupių šokėjams susirinkti bendriems šventiniams pusryčiams Šv. Edmundo koledže, kur šventės dalyviai tarpusavyje pratęsia šventinius pasirodymus. Apie pusiaudienį šventė persikelia į Šiaurinę Oksfordo dalį, kur šalia Barnbury gatvės įsikūrusioje nedidelėje *North Parade* alėjoje folkloriniai ansambliai tęsia savo pasirodymus,

vyksta šventės paradai. Šioje alėjoje esančios kavinės pritraukia gausų šventės dalyvių būrį, kurie pro langus ar kavininių priėngiuose stebi folklorinių ansamblių ir Morris grupių pasirodymus.

Oksforde Gegužės 1-osios šventė siejama su atgimstančiu pavasariu, todėl daugumos šventės dalyvių aprangoje vyrauja žalia spalva, gėlių vainikai ant galvos, berželiai, kaip pavasario šventės atributai. Apie mieste vykstančią šventę liudija ir dirbtiniai gėlių vainikai, pritvirtinti ant šventės dalyvių dviračių. Taigi Gegužės dienos šventėje darniai susilieja skirtingų epochų ir tradicijų mišinys. Ilgesnis šventės stebėjimas atskleidė, kad ji nelinkusi greitai keistis, tiek jos struktūra, tiek senosios tradicijos per dešimtmetį nekito. Keitėsi tik dalyvių pasirodymo vietos mieste, į šventės dalyvių gretas įsiliejo naujos grupės. Tarp jų reikėtų paminėti Sambos šokio pasirodymus, kuriuos šoko vienos moterys, skambant būgnų garsams.

OKSFORDO MIESTO TAPATYBĖ

Šalia Temzės ir Červelio upių santakos įsikūręs Oksfordo miestas yra Oksfordšyro grafystės miesto centras, kuris daugeliui asocijuojasi su pasaulinio garso universitetu. Oksfordo miesto tapatybė išryškėja ir per jo architektūrinę aplinką, kraštovaizdį, akademinę kultūrą ir miesto šventes. Viena populiariausių šio miesto švenčių – Gegužės diena, kuri reprezentuoja trijų tipų šventes.

Straipsnyje į Gegužės Dieną žvelgiama kaip į trijų tradicijų šventę. Pirma, tai kalendorinė pavasario šventė, kuri išlaiko Oksfordšyro grafystės regionui būdingus lokalius bruožus. Antra, tai miesto kultūros šventė, atspindinti mies-

to kultūrai būdingus bruožus. Trečia, tai Oksfordo universiteto šventė, kurios akademinė tradicija yra tęsiama nuo 1509 m. Taigi per šiuos tris šventės aspektus išryškėja ne tik lokali tradicija, būdinga Oksfordšyro grafystei, bet ir globali miesto ir akademinio universiteto gyvenimo tradicija.

Iš visų Oksfordo miesto švenčių Gegužės diena labiausiai tapatinama su šiuo universitetiniu miestu. Apie jos populiarumą liudija didėjantis šventės dalyvių skaičius, kuris nuo 2012 iki 2017 m. išaugo nuo šešių iki dvidešimt trijų tūkstančių. Kyla klausimas, kas gi lemia šios šventės populiarumą ne tik Oksfordšyro

grafystės regione, Anglijoje, bet ir visame pasaulyje? Galbūt gebėjimas pritraukti skirtingų skonių ir vertybių šventės dalyvius, tinkamai suderinti skirtingų laikotarpių šventės ritualus – nuo pagonišku iki krikščionišku, nuo formalių iki tradicinių elementų. Šią šventę populiarina ne tik iš viso pasaulio į Oksfordo universitetą susirinkę studijuoti studentai, bet ir žiniasklaidos atstovai, kurių dėmesio šventei nestinga. Be to, šventė pastaruoju metu įgyja naują perspektyvą. Kaip teigė Oksfordšyro grafystėje gimusi moteris, savo vaikystėje ji dažnai atvykdavo į Oksfordą švesti šios šventės kartu su tėvais. Tuo metu čia susirinkdavo tik iš Oksfordšyro grafystės Morris šokių ir kitos folkloro grupės. Gegužės diena buvo vietinės reikšmės šventė, o šiandien, anot jos, atvyksta į šventę ne tik europiečiai, bet ir žmonės iš viso pasaulio, ypač iš Azijos šalių (VDU ER F. 1. B. 38/2.) Taigi šventė praranda lokalių, Oksfordšyro grafystei būdingą aspektą ir pamažu tampa tarptautine švente. Ypač tai išryškėjo pastaraisiais metais, prasidėjus pandemijai, kai nuo 2020 m. šventė peržengė lokalias ribas ir įgijo dar didesnę tarptautinę perspektyvą, nes buvo transliuojama nuotoliniu būdu ir stebima visame pasaulyje.

COVID-19 pandemijos laikotarpiu šventė bandė prisitaikyti prie naujų sąly-

gų. 2020 m. koncertai ir įvairūs renginiai buvo perkelti į virtualią erdvę, pavyzdžiui, Magdalenos koledžo choras transliavo savo rytinį giedojimą iš namų, virtualiu būdu prisijungus visiems choristams. 2021 m. buvo sugalvota nauja šventimo strategija: rytinis Gegužės dienos giedojimas nuo Magdalenos bokšto buvo įrašytas prieš savaitę, laikantis saugaus atstumo tarp choristų, ir transliuotas klausytojams Gegužės 1-osios dieną. 2020 m. Gegužės dienos šventė – Morris šokiai, liaudies instrumentų muzika, netgi šaukštų muzikos koncertai – buvo transliuojama virtualiai iš privačių namų. 2021 m. virtuali Gegužės dienos transliacija tapo labiau komercializuota. Įvairios Oksfordo kavinės ir restoranai siūlė įvairias maisto paslaugas, skirtas Gegužės dienos progai. Taip pat virtualiu būdu buvo siūlomi įvairių muzikos grupių ir atskirų autorių pasirodymai už tam tikrą kainą.

Apibendrinant galima teigti, kad remiantis fenomenologine prieiga ir Adamo Reedo (2002) teorine nuostata, į miestą galima žvelgti kaip į atskirą asmenybę per čia gyvenančių ir šį miestą mylinčių žmonių pasakojimus ir prisiminimus. Taigi pateikėjų naratyvai padeda atskleisti Gegužės dienos šventės dalyvių ir jų organizatorių požiūrį į Oksfordo miestą, jo šventes, miesto istoriją ir reprezentaciją miesto šventėse.

IŠVADOS

Straipsnyje Gegužės diena nagrinėjama kaip kalendorinė pavasario šventė, miesto kultūros šventė, Oksfordo universiteto šventė. Taigi per šiuos tris šventės aspektus išryškėja ne tik lokali Oksfordšyro grafystės ir miesto tradicija, bet

ir globali akademinio universiteto gyvenimo tradicija.

Miesto šventė gali tapti vieta, kur pažintis su miesto vaizdais ir žmonėmis vyksta per dialogus, vaizdinius, verbalius ir neverbalinius simbolius, gestus,

garsus ir muziką, fotografijas ir filmus. Gegužės dienos šventės stebėjimas vaikščiojant mieste, pasitelkus penkis sensorinius pojūčius, fotografijas ir archyvinės medžiagos šaltinius, padeda suvokti senąją šventės tradiciją, jos kultūrinę ir istorinę vertę šių dienų Oksfordo miesto tapatybei. Tokiu būdu miesto tapatybė gali būti atpažįstama per miesto vaizdinius, garsus, kvapus, lytėjimą, skonio receptorius, kuriuos sukuria visa miesto aplinka: kraštovaizdis, architektūrinė

aplinka, šventės dalyvių veikla ir meniniai pasirodymai.

Miesto tapatybė atsiskleidžia ir per pateiktųjų pasakojimus bei prisiminimus apie miestą ir jo šventes, taip pat per tyrėjo vizualinį ir sensorinį dialogą su miestu ir jo gyventojais. Tad per Gegužės dienos atvejį išryškėja miesto šventės tradicijos tęstinumas išlaikant, konstruojant ir rekonstruojant dabartinę Oksfordo miesto tapatybę.

Literatūra

- Brewer Teri Frances. 1995. *May Morning in Oxford: History and Social Change in an Urban Tradition*. University of California: Los Angeles.
- Judge Roy. 2000. *The Jack in the Green: A May Day Custom*. 2nd ed. London: FLS Books.
- Chandler Keith. 1992. 150 years of Fiddle Players and Morris Dancing at Bampton, Oxfordshire. *Musical Traditions*. Vol. 10. Spring. Prieiga per internetą: <http://www.mustrad.org.uk/articles/bampton.htm> [žr. 2021 02 20]
- Eriksen Thomas H., Schober Elisabeth. 2016. *Identity Destabilised. Living in an Overheated World*. London: Pluto Press.
- Lynch Kevin. 1960. *The Image of the City*. Massachusetts-Cambridge-London: The MIT Press.
- Matson Elizabeth. 2002. Roy Judge. 2000. *The Jack-in-the-Green: A May Day Custom*. *Folklore Forum*. Vol. 33 (1-2): 178-180.
- Petch Alison. 2008. *Ellen Ettlinger's Working Card Catalogue*. Prieiga per internetą: <http://england.prm.ox.ac.uk/englishness-Ettlinger-working-catalogue.html>. [žr. 2021 03 30]
- Pink Sarah, Hubbard Phil, O' Neil Maggie, and Radley Alan. 2010. Walking across Disciplines: from Ethnography to Arts Practice, *Visual Studies*, Vol. 25(1): 1-7. DOI:10.1080/14725861003606670
- Račiūnaitė-Paužuolienė Rasa. 2013. Tradicijos išsaugojimas ir kaita šiuolaikiniame mieste: Dviejų Europos miestų švenčių atvejai. *Šventė šiuolaikiniame mieste / Festivals in the Modern City*: 209–218. Sud. J. Mardosa. Vilnius: Edukologija.
- Račiūnaitė-Paužuolienė Rasa. 2014. Vizualinės etnografijos naratyvas: Pitt Rivers muziejaus atvejis, *Lietuvos etnologija / Lithuanian Ethnology*. Vol. 14(23): 113–135.
- Reed Adam. 2002. City of Details: Interpreting the Personality of London, *Journal of the Royal Anthropological Institute*, Vol. 8 (1): 127–141.
- Samalavičius Almantas. 2019. Architektūra ir aplinkos kognityviniai aspektai, *Logos* 99: 156–165.
- Samalavičius Almantas. 2020. Architektūros dėmuo gerovės studijose, *Logos*, 102: 151–160.
- Sansi Roger. 2021. Walking Utopias. The Politics of Walking in Art and Anthropology, *Social Anthropology*, Vol. 29 (1): 141–155.
- Salingaros Nikos. 2019. *Projektavimo modeliai ir gyvenamoji architektūra*. Vilnius: Kultūros barai.
- Salingaros Nikos. 2017. Why We need to “Grasp” our Surroundings: Object Affordance and Prehension in Architecture, *Journal of Architecture and Urbanism*, Vol. 41 (3): 163–169.
- Salingaros Nikos. 2020. Complexity and Urban Coherence, *Journal of Urban Design*, Vol. 5 (3): 291–316.
- Simpson Jacqueline, Roud Steve. 2000. *A Dictionary or English Folklore*. Oxford: Oxford University Press.
- Taylor Mark. 2013. May arrives Serene and Bright, *The Oxford Times*. May 2, 2013: 3.
- VDU ER (Vytauto Didžiojo Universiteto Etnologijos rankraštynas Kultūrų studijų katedroje) F. 1. B. 38. Užr. R. Račiūnaitė-Paužuolienė Oksforde 2012–2017 m.
- Webb Julie. 2013. How our ‘Barmy Army’ marks the Seasons? *Oxfordshire*. May 2013: 104–105.